

Oponentský posudok dizertačnej práce RNDr. Michala Pitoňáka *Queer Geographies of Sexualities: Sociocultural Organization of Sexualities in Space and (De)construction of Heteronormativity*. Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015. Vedúca práce: doc. RNDr. Bc. Jana Spilková, Ph.D.

Dizertačná práca Michala Pitoňáka ponúka široký vhl'ad do problematiky rodu (gender), sexuality a priestoru. Ako autor v práci tiež viac krát poznamenáva, skúmanie rodu a sexuality a toho, ako sa performujú v priestore a ako sa aj samotný priestor utvára prostredníctvom nich, je v Českej republike ojedinelé. Presnejšie, ojedinelé je využitie disciplinárneho aparátu geografie pre takýto výskum a späťne obohacovanie geografie o nové témy, metódy, zistenia. Preto treba predloženú dizertačnú prácu určite uvítať.

Prácu, napísanú v anglickom jazyku, je možné z obsahového hľadiska rozdeliť na dve časti. Prvá časť sa zaoberá prehľadom literatúry – vysvetlením základných pojmov a argumentov vo vymedzenom výskumnom a disciplinárnom poli (kapitoly I, II a prvé dva články priložené v kapitole V). Druhá časť preukazuje uplatnenie týchto prístupov v autorovom pôvodnom výskume (druhé dva články priložené v kapitole V). V tomto posudku sa budem najskôr zaoberať práve druhou časťou a až po nej pristúpim k zhodnoteniu prvej časti.

V prvom článku „Prostorovost, institucionalizace a kontextualita heteronormativity“ autor prehodnocuje lineárne chápanie coming outu a navrhuje ho nahradit' kontextuálnym, o. i. na priestor viazaným, modelom. Tento konceptuálny návrh vyplýva z autorovho výskumného zistenia, že coming out nie je jednorazovým procesom, ale komfortnosť performovania neheterosexuálnej identity sa značne líši v rôznych priestoroch a preto aj neheterosexuálna identita nadobúda fluidný charakter. Toto zistenie by mohlo byť teoretickým tvrdením niektorého z humanitných či filozofických prístupov (ktoré autor rozoberá v prvej časti práce), povaha tvrdenia v tejto práci je však iná: vyplýva z kríženia kvantitatívneho výskumu a vizuálnej metodológie. Využitie kvantitatívnych metód v oblasti výskumu rodu (genderu) a sexuality je v domácom akademickom prostredí (až na zavedené oblasti ako je napr. výskum trhu práce alebo reprodukcie) malé a aj preto je veľmi prínosné vidieť, ako môže kvantitatívny výskum pôsobiť spolu s ambicióznym konceptuálnym a argumentačným podložením výskumu.

V druhom – spoluautorskom – článku „Economic, Cultural and Social Factors Influencing the Development of Gay Business and Places“ autor skúma priestorovú diverzitu gejských podnikov v mestách nad 100 tisíc obyvateľov, pričom ich vyberá podľa oblúbeného medzinárodného sprievodcu *Spartacus International Gay Guide*. Prichádza k zaujímavému zisteniu, že neviditeľnosť neheterosexuálov nie je vysoká len v miestach s konzervatívnou legislatívou, ale aj v miestach s pomerne liberálnou legislatívou, kde sa teplé vzťahy a ich performovanie na verejnosti stávajú bežnejšími, bez potreby ich viditeľnosť podporovať špeciálnym označovaním priestoru. Konštrukcia výskumu a prezentácia jeho výsledkov však podľa môjho názoru nedostatočne zohľadňuje otázku toho, kto je oným „gay“ v názve sprievodcu či v kolokviálnom pomenovaní „gay places“. Akoby navzdory detailnému rozboru problému situovanosti poznania v úvodnej časti práce bol v uvedenom výskume problém

situovanosti onoho „gaya“ celkom irelevantný. Nestáva sa „gay“ *Spartacus Guide*, t.j. kozmopolitný gejský turista, a jeho viditeľnosť perspektívou „božieho pohľadu“, ktorú kritizuje Haraway? Do akej miery sú situované pojmy ako viditeľnosť gejev, spoločenské prijatie gejev, samotná figúra geja apod. použité v článku? Ako by sa zmenil význam týchto pojmov, ak by prevedený výskum bol doplnený výskumom navrhovaným v závere autormi (t.j. kvalitatívnou alebo zmiešanou analýzou, ktorá by zahŕňala viacero aktérov)? (Kriticky vzaté by bolo možné štúdiu interpretovať aj tak, že je skôr analýzou predpokladov *Spartacus Guide* o gejstve, jeho viditeľnosti a performovaní v zariadeniach služieb.)

V oboch uvádzaných článkoch autor viac krát poukazuje na problém homonormativity. Najskôr si kladie otázku, či homonormatívne pôsobí symbol dúhovej vlajky (s. 36 článku „Prostorovost...“) a neskôr homonormativitu stotožňuje s figúrou „globálneho geja“ (s. 8 článku „Economic...“). Queer prístup pritom spája s antinormatívnosťou (s. 36 článku „Prostorovost...“). V tejto súvislosti by som do diskusie rada predložila tieto otázky: Ako niektoré z autorom predložených teoretických prístupov (v prvej časti) pristupujú k problému normativity a možnosti ľudských životov aj priestorov, ktoré obývajú, mimo noriem? Aké metodológie by autor použil na prieskum, sondáž, do týchto – hypoteticky označených – mimonormatívnych či antinormatívnych životov a priestorov? (A ak by zložitých otázok nebolo málo: Ako sa v queer geografii poníma trieda a ako súzvučí s homonormativitou či „hrá“ proti nej?)

V prvej časti práce (kapitoly I, II a prvé dva články priložené v kapitole V) autor zhŕňa dôležité pojmy, prístupy, argumenty, publikácie svojho výskumného poľa. Prvé dva články prílohy („Prostorovost města v kontextu [homo/hetero]sexuality“ a najmä „Queer prostor[y]“), písané a publikované v českom jazyku v časopise a v knihe, považujem za veľmi prínosné pre miestne výskumné prostredie, či už v geografii, sociológii alebo rodových (genderových) štúdiách. No ich prerozprávanie a rozšírenie v anglickom jazyku, ktoré je obsahom najmä kapitoly I dizertačnej práce, je možno až príliš encyklopedickým zhrnutím množstva teoretických prístupov bez jasného opodstatnenia jeho publikovania práve v anglickom jazyku. Uvedená kapitola síce ukazuje oboznámenosť autora s teoretickými prístupmi, nevyhnutnú pre situovania seba samého do geografii sexuality či queer geografii. Zároveň je ale málo výberovým zhrnutím, ktoré chce vysvetliť teóriu znaku u Saussura aj koncept heteronormativity v rozpätí niekoľkých strán. Myslím, že namiesto uvádzania takýchto informácií či opakovania už zľudovených hodnotení rôznych teoretičiek a teoretikov (napr. „nezrozumiteľná“ Butler) by bolo zaujímavejšie sledovať niekoľko pre výskum autora kľúčových pojmov a perspektív a podať ich hlbšiu reflexiu podnietenú realizovaným výskumom.

Istú reflexiu by tiež vyžadovalo budovanie (pravdepodobne neúmyselne postkoloniálnych) dichotómií medzi Západom, ktorý prešiel všetkými „post“-obratmi v teórii aj rozmachom teplého aktivizmu na jednej strane a Východom, ktorý sa stále nevie zbaviť stigmy „komunizmu“ a zaostáva tak v teórii aj v aktivizme na strane druhej (napr. s. 22, s. 108). Tento – fakticky už – *topos* akademického písania v mnohých disciplínach je taký častý a zautomatizovaný, že by bolo potrebné analyzovať nielen jeho obsahy, ale predovšetkým sa pýtať na jeho funkciu v aktuálnej reflexii stavu vedenia aj aktivizmu.

Na práci je cenné reflektovanie pozície seba samého ako výskumníka, ktorý nie je oddelený od predmetu svojho výskumu, ale ktorého identita spolukonštruuje výskumný záujem a ktorého skúsenosť prináša aj pre výskum cenné vtelené vedenie. Prepletanie teoretických vysvetlení s anekdotickými príbehmi, v ktorých autor reflektuje prítomnosť skúmaných fenoménov vo vlastnom živote a svojom okolí, by možno v kontexte iného písania mohlo pôsobiť nepatrične. Tu podľa môjho názoru dobre približuje problematiku, ktorá by sa niekomu mohla zdať na prvý pohľad odťažitá a podčiarkuje tak naliehavosť výzvy, aby sa výskum neheterosexuálnych sexualít dostal z pozície marginálnosti.

Predložená dizertačná práca predstavuje dôležitý príspevok v oblasti geografii sexuality, queer geografie, rodových štúdií (genderových štúdií). **Navrhujem preto, aby RNDr. Michalovi Pitoňákovi bol udelený titul philosophiae doctor (Ph.D.).**

Praha, 30. 8. 2015

Ľubica Kobová, PhD.